

Hans Christiaan Andersen
op 35 jarige leeftijd

J. H. KRUIZINGA

H. C. Andersen

en zijn sprookjes

In 1905, honderd jaar na de geboorte van Hans Christiaan Andersen, kocht de stad Odense een klein hoekhuis in de Hans Jensenstraat.

Dit huis was kort na de benoeming van Andersen tot ereburger van Odense (6 December 1867) als zijn geboortehuis gekwalificeerd.

Het gerestaureerde hoekhuis werd op 2 April 1908 als Andersen-Museum geopend.

Men had er een rijke verzameling souvenirs van de schrijver-dichter, alsmede de authentieke geschenken van de families waarmede Andersen in contact gekomen was, bijeengebracht. Deze verzameling breidde zich door geschenken en aankopen zo zeer uit, dat het hoekhuis te klein werd. Met grote dankbaarheid nam de stad het aanbod van de inwoner van Odense, Thomas B. Thrige, aan om het gebouwtje te vergroten.

In 1930, honderd vijf en twintig jaar na de geboorte van de dichter, werd het vergrote museum opnieuw geopend.

Van het bezoek, dat we er vlak na de

In het *Andersen-Museum* te Odense

oorlog brachten, willen we u thans iets vertellen.

Boven de hoofdingang staat het relief van Axel Poulsen, geboren in 1887:

„De beschermgeest der Poëzie schenkt het Deense volk Andersen's sprookjesgestalten.”

Via de voorhal komt men links in het oude huis, dat zeven kleine kamertjes omvat. Van kamer één tot kamer zeven krijgt men door het bekijken der voorwerpen, brieven en andere geschriften een volledig overzicht van het leven van de dichter.

Op 4 September 1819 verliet de 14-jarige knaap zijn Vaderstad om in de hoofdstad beroemd te worden, waar hij, zoals hij het zelf heeft gezegd, „eerst verschrikkelijk veel door moest maken.”

Hij zag Kopenhagen voor het eerst op 6 September. In de hoop eenmaal in het Theater beroemd te worden, zocht Andersen de solodanseres Schall en de directeur der Zangschool, de Italiaan Siboni, op.

Eerstgenoemde verklaarde hem voor krankzinnig, doch de Italiaan gaf hem een poosje zangles. Het gelukte hem van verscheidene aanzienlijke personen o.a. van de componist Weyse een geldelijke ondersteuning te krijgen.

Hij leefde toen nog in grote armoede en hij moest

met een kale kamer in een verdachte buurt genoeg nemen.

In 1821 werd hij aan het Koninklijke Theater als koorknaap zonder salaris aangesteld, maar de 22e Juni 1822 werd hij daar alweer ontslagen, omdat hij zijn stem verloren had.

Hoewel hem de nodige kennis ontbrak, was hij begonnen met het schrijven van toneelspelen en hoewel de theaterdirectie ze als „onrijp” moest betitelen, zagen ze er toch zijn dichterskwaliteiten in. Eén van de directeuren Jonas Collin verschaftte hem daarom koninklijke ondersteuning voor zijn verdere opvoeding en kosteloos onderricht aan de Latijnse school te Slagelse. In Juli 1822 werd H. C. Andersen voor de eerste maal in een Kopenhaags dagblad als dichter vermeld.

Een boekdrukker beloofde zijn boek, „Jeugdproeven van William Christian Walter” uit te geven.

In het aangenomen pseudoniem zien we Andersen's liefde voor Shakespeare en Scott.

Van dit boek, dat thans zeer zeldzaam is en dat in 1827 met een nieuw titelblad verscheen, werd bijna de gehele oplage als misdruk verkocht.

Op de Latijnse school in Slagelse, een stad in Zuid-West Seeland, zat de 17-jarige Hans Chris-

Het geboortehuis van Andersen in Odense, thans ingericht als Andersen-Museum

tiaan Andersen met 12- à 13-jarige jongens in één klas.

Toen begon voor hem een ongelukkige tijd. De begaafde, doch humeurige rector Meisling (wiens caricatuurtekening zich in het Museum bevindt) verstond in het geheel niet de kunst om met de gevoelige Andersen om te gaan, die meerdere malen de moed verloor.

Ontspanning zocht Andersen door voettochten naar Sorö, waar de dichter Ingemann en zijn vrouw hem gaarne ontvingen.

In Mei 1826 werd rector Meisling naar Helsingör overgeplaatst en Andersen, die sinds 1825 bij hem woonde, ging mee naar de stad aan de Sont.

Daar de verhouding tussen de rector en zijn leerling steeds slechter werd nam Collin hem in April 1827 van de Latijnse school af en liet hem in Kopenhagen privélessen geven. In 1828 deed Andersen eindexamen en in de herfst van dat jaar beëindigde hij zijn universiteitsstudie.

Reeds vóór zijn examen had Andersen als schrijver naam gemaakt o.a. door het gedicht „Het stervende Kind”, dat hij als leerling op de Latijnse school in Helsingör, in een moedeloze bui, had neergeschreven. Het werd in 1827 in een Kopenhaags blad in het Deens en in het Duits opgenomen en het werd twee jaar later in het Groenlands vertaald.

In Augustus 1830 had Andersen in de stad Faaborg op Funen kennis gemaakt met een bruinogig meisje, Riborg Voigt, waarvan hij ging houden. De jonge dichter beviel haar en zij heeft tot haar dood toe een bouquet bewaard, dat hij haar eens geschonken had. Zij was evenwel in het geheim al verloofd.

Andersen schreef veel gedichten over zijn geliefde en zond ze haar onder de titel „Manuscripten” en „Fantasiën en Schetsen”.

Na Andersen's dood vond men op zijn borst een wasleren zakje met een brief van Riborg Voigt er in.....

In kamer twee hebben we dat gezien, evenals de originele schrijfproeven van bovengenoemde dichtbundel.

In dezelfde zomer bracht Andersen verscheidene

weken op „Mariehøj” bij Odense door. Hij was daar bij goede vrienden gelogerd n.l. de familie Iversen. Het museum bezit een waardevolle verzameling van brieven door Andersen aan een nicht van de weduwe Iversen, Henriëtte Hanck, geschreven.

Door een reis naar de Harz, Saksisch Zwitserland, en Berlijn, in de zomer van 1831, probeerde Andersen over het verdriet van zijn onbeantwoorde liefde voor Riborg Voigt heen te komen.

Op die reis sloot hij vriendschap met de Duitse dichters Tieck en Chamisso.

Dezen vertaalden zijn gedichten in het Duits. Andersen's financiële omstandigheden waren nog zo slecht, dat hij dankbaar

was als sommige families in Kopenhagen hem te eten vroegen. Bij de zangleraar Ludvig Zinck, waar hij wekelijks eenmaal kwam, tekende hij voor diens kinderen o.a. „de Heksendans op de Blocksberg”.

In kamer drie van het Andersen Museum zijn verscheidene portretten aangebracht.

Links zien we een fotografie, welke Andersen in 1865 aan de componist J. P. Hartmann schonk. Daaronder bevindt zich een relief van Andersen zelf. Recht daartegenover zien we een litografie naar een tekening, die Vogel von Vogelstein in 1841 in Dresden gemaakt heeft. Aan de muur rechts hangt een foto van Andersen als oude man. De hoge beambte Jonas Collin, die Andersen de nodige wetenschappelijke opleiding heeft verschaft, betekende veel voor zijn tijdgenoten, door zijn energieke pogingen om de toestand van het land na de deelname aan de Napoleontische oorlogen weer in orde te brengen.

Hij was voor de dichter als een vader en zijn huis stond altijd voor hem open. Als deelnemer aan de huiselijke feesten aldaar heeft Andersen veel gelegenheidsgedichten geschreven, vooral gedichten bij de geboorte van de kinderen.

Hoewel de drie zonen en de beide dochters in temperament en optreden geweldig met Andersen verschilden, en hem misschien verstandelijk de baas waren, betoonden zij zich toch trouwe kameraden.

Voor de oudste zoon Edvard Collin (1808—1886) werd Andersen's grootste steun. Mevrouw Collin verstond de kunst om Andersen tijdens sombere buien te troosten, de oudste dochter Ingeborg Collin kon, dank zij haar goed humeur, Andersen becritiseren zonder hem te kwetsen. Het meest voelde Andersen zich tot de jongste dochter Louise Collin aangetrokken en in 1832 kwam de blauwogige Louise in de plaats van de bruinogige Riborg Voigt. Andersen werd opnieuw teleurgesteld toen op Nieuwjaarsdag de verloving van Louise met een jonge jurist J. W. Lind bekend werd.

Nadat hij opnieuw in het buitenland troost had gezocht kwam hij toch weer op goede voet te staan met Louise Collin en toen zij in 1840 Mevrouw Lind werd en kinderen kreeg werd hij de lieve

oom, die de kinderen zelfgemaakte prentenalbums schonk.

Ook schreef hij gedichten in de boeken, welke hij hen zelf gaf o.a. „Struwelpeter” („De grote Bastiaan”). Andersen verstond uitstekend de kunst om met veel fantasie papieren knipsels te maken, en er is dan ook in kamer vier een uitgebreide collectie aanwezig.

Met koninklijke ondersteuning begon Andersen in April 1833 een reis die voor zijn ontwikkeling als dichter van de grootste betekenis is geweest. Na een driemaandelijk verblijf te Parijs kwam hij via Le Locle in het Juragebergte, waar hij het lyrische drama „Agnete en de Meerman” voltooide. In Italië was hij van September 1833 tot April 1834 en hij kwam via Duitsland op 3 Augustus weer in Kopenhagen aan.

Tijdens zijn reis plukte Andersen als aandenken op verscheidene plaatsen bloemen, welke hij droogde en op papier plakte.

In brieven aan zijn vrienden zond hij pentekeningen, die hij op mooie plekjes voor hen maakte. Verreweg het belangrijkste resultaat van die reis was de roman „De Improvisator”, die in April 1835 verscheen. In Augustus van hetzelfde jaar werd deze onder de titel „Jeugdleven en dromen van een Italiaanse dichter” in het Duits vertaald. Meesterlijk heeft Andersen daarin een soort autobiografie, verenigd met schilderijen uit de Italiaanse natuur en 't volksleven, gegeven. In de volgende jaren verscheen er een nieuwe roman o.a. in 1837 „Slechts een Muzikant”. In Mei begon hij „Sprookjes voor kinderen” in kleine eenvoudige schriften uit te geven. In het eerste stonden „De Vuurslag”, „Kleine Klaas en Grote Klaas”, „De Prinses op de erwt” en „De bloemen van de kleine Ida”.

In 1837 waren er reeds drie schriften verschenen, welke in één bandje gebonden werden. Tussen 1838 en 1841 verschenen er weer drie schriften in één bandje. Deze eerste uitgave, waarin men o.a. vindt „De Zeemeermin”, „De nieuwe kleren van de Keizer” en „De dappere tinnen soldaat”, zijn zeer zeldzaam.

Reeds in 1839 verscheen er in Brunswijk een Duitse uitgave van deze sprookjes met illustraties van Majoor von Jenssen.

De sprookjes, welke na 1841 verschenen, heten eenvoudig „Sprookjes” en niet meer „Sprookjes voor kinderen”.

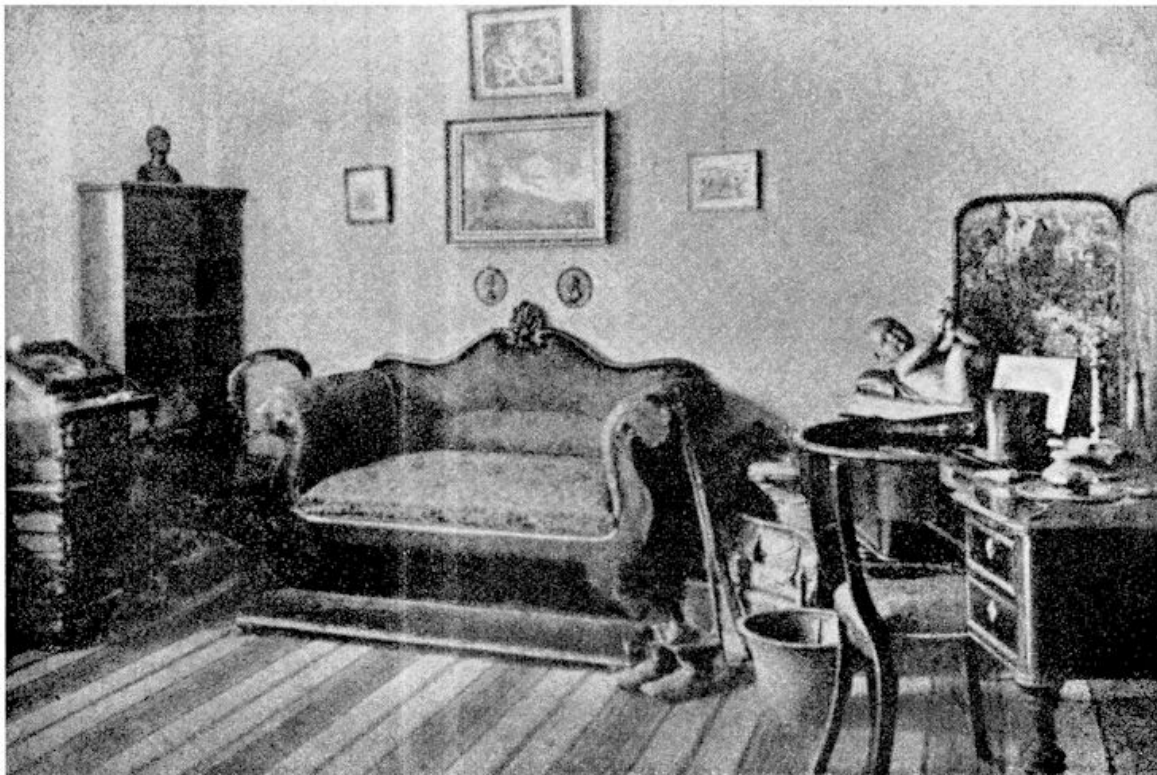
Andersen's armoede dwong hem zich door omwerkingen van toneelstukken, operettekstten en onbetekenende twee-acters voor het Koninklijk Theater in zijn onderhoud te voorzien.

In 1839 schreef hij een bekend toneelstuk „De Mulat” dat overal gunstig ontvangen werd.

Andersen had toen het ongeluk, dat de première twee maanden verschoven moest worden, omdat de Deense Koning Frederik VI op de dag van de première, 3 December 1839, stierf.

Erger was het voor Andersen, dat, toen hij in 1843 een nieuw toneelstuk „Het metselaarsmeisje” had geschreven de beroemde Deense toneelspeelster Johanna Louise Huberg weigerde om de voor haar bestemde hoofdrol te spelen. Hierdoor werd het succes van het stuk sterk benadeeld.

In October 1840 begon Andersen een reis, welke pas in Juli 1841 eindigde. Hij trok door Duitsland, waar hij van de in 1839 geopende spoorweg van Leipzig naar Dresden gebruik maakte. In kamer vijf, links van de deur, hangt een brief, die op Leipzig-Dresdener spoorwegpapier is geschreven en waarin Andersen van de tocht vertelt. Van Duits-

Andersen's werkkamer met zijn velerlei attributen

Illustratie van Pedersens uit Andersens meest bekende sprookje: „Het leelijke jonge eendje.”

Illustratie van Pedersens bij het sprookje: „Grote Klaas en Kleine Klaas.”

land ging de reis naar Rome en Napels, vandaar naar Athene en Constantinopel, waarna hij de Donau opvoer en Wenen bezocht. Hij keerde via Duitsland naar Denemarken terug. Deze reis wordt beschreven in „Bazar van een dichter” waardoor eindelijk de ongunstige critiek, die hem steeds ten deel gevallen was voorgoed te zijnen gunste keerde. In het Andersenmuseum herinneren een dasspeld in Napels gekocht, een Turks paspoort, een gedroogd blad uit Servië en een pentekening op de Donau gemaakt aan zijn reis naar het Zuiden. Tijdens zijn verblijf te Rome maakte Andersen kennis met de beroemde beeldhouwer Bertel Thorwaldsen. Toen Thorwaldsen in 1838 naar Denemarken terugkeerde, verdiepte zich hun vriendschap en zij ontmoetten elkaar meerdere malen op het landgoed Nijsö op Seeland. De droefheid over Thorwaldsen's dood in 1844 komt in verschillende gedichten van Andersen tot uiting.

Andersen bezocht herhaaldelijk Zweden en hij maakte daar met vele vooraanstaande personen kennis. De eerste maal reisde hij door het pasgeopende kanaal van Gotenburg naar Stockholm. Op deze tocht ontmoette hij de Zweedse schrijfster Frederika Bremer, met wie hij hechte vriendschap sloot. Daaraan herinnert een vergulde lepel, die zij Andersen heeft geschonken. Tijdens een kort bezoek aan de universiteitsstad Lund aan de Sont werd Andersen door Zweedse studenten gehuldigd.

Dit was de eerste officiële hulde welke hem ten deel viel.

In 1849 ondernam Andersen zijn grootste reis naar Zweden, die we beschreven vinden in het boek „In Zweden”. Dit boek is opgedragen aan zijn vriend, de Zweedse dichter Bernard von Beskow.

De figuur, die voor Andersen de meeste betekenis heeft gehad is de operazangeres Jenny Lind, bijgenaamd de Zweedse nachtegaal. Zij inspireerde hem tot het sprookje „De Nachtegaal en de Engel”.

Toen zij in 1843 en in 1845 in Kopenhagen optrad, was hij dagelijks met haar samen en hij toonde haar duidelijk zijn liefde.

Zij echter wilde hem slechts als broeder behandelen. Het kleine spiegeltje in het Andersenmuseum is een geschenk van Jenny Lind. Zij ontmoetten elkaar dikwijls als vrienden, doch in 1852 is zij met de musicus Otto Goldschmidt getrouwd, die zich in 1858 voorgoed in Londen vestigde. Naar aanleiding daarvan schreef Andersen toen „Onder de Wilgenboom”.

Andersen heeft in zijn gehele leven 29 maal het buitenland bezocht. In de regel ging de reis over Duitsland, hij voelde zich tot de oude cultuur van dit land aangetrokken en daar ook maakten zijn boeken grote opgang.

In Berlijn bezocht hij Koning Frederik Wilhelm, die hem in 1846 tot Ridder van de Pruisische Rode Adelaar benoemde. Dit was de eerste ridderorde, welke Andersen ontving.

Zuid-Duitsland trok hem het sterkste aan. In Weimar bezocht hij de herinneringen aan Schiller en Goethe en de Groot-Hertog Karel Alexander werd zijn vriend voor het leven.

Er zijn niet minder dan 89 brieven van H. C. Andersen aan de Hertog geschreven, bewaard gebleven, welke door Emiel Jonas opnieuw uitgegeven zijn en die van wederzijdse vriendschap getuigen.

In Dresden zocht hij de familie van de Decken en de schilder Vogel van Vogelstein op.

In München stond het huis van de schilder Kaulbach voor hem open. Deze illustreerde zijn sprookje „De Engel”.

In 1846 heeft Andersen met de uitgever Carl Berent Lorck, Deen van oorsprong, in Leipzig een contract afgesloten, over de heruitgave van zijn verzameld werk in het Duits. Deze uitgave verscheen tussen 1848 en 1851 en het Andersenmuseum bezit een belangrijke verzameling brieven geschreven naar aanleiding van deze kwestie.

In 1847 reisde Andersen over Holland naar Engeland.

Van Oldenburg uit komt hij, per diligence, Nederland binnen. In Deventer bewonderde hij het spel van het carillon en vermaakte hij zich over de wafelkraam op de kermis. In Utrecht nam hij de trein naar Amsterdam.

Niet ten onrechte kan men van dit eerste optreden van Andersen in Nederland, J. L. v. d. Vliet, alias Boudewijn, de impressario noemen. De eerste drie jaargangen, 1845, 1846 en 1847, van het door deze in vele opzichten begaafde man geredigeerde periodiek „De Tijd, merkwaardigheden der letterkenden en geschiedenis van de dag voor de beschaafde wereld” bevatten heel wat betreffende Andersen.

In Amsterdam kwam Andersen waarschijnlijk tussen 7 en 13 juni 1847 aan. De „Nieuwe Amsterdamse Courant” — „Algemeen Handelsblad” — had, zeker door Van der Vliet ingelicht, in het nummer van Vrijdag 4 juni haar lezers gemeld, dat hij in aantocht was, aanplakbiljetten van „De Tijd” met reclame voor Andersen's werk en met zijn portret waren verspreid.

Over het Amsterdamse gedeelte van dit eerste bezoek aan ons land is Andersen in zijn autobiografie „Mit Livs Eventyr” kort; hij zal in die weinige dagen wel niet veel beleefd hebben. De Stadschouwburg vindt hij gesloten. Hij bezoekt een Frans theater, vermoedelijk het theater „De vaudeville Français” aan de Singel.

Hij had een introductie voor Vrolik en deze recommandeerde hem aan van Lennep, die hem te eten vroeg. Andersen heeft te zijnen huize blijkbaar een genoeglijke avond doorgebracht. Hij is verrukt over de kinderen; zij kennen zijn sprookjes; „De rode Schoentjes” waren juist in „De Tijd” verschenen. En aan tafel overhandigde van Lennep aan Andersen een door hem vervaardigd ex tempore, geïnspireerd door het eveneens kort te voren in „De Tijd” gepubliceerde „Lelijke Eendje”.

Van Amsterdam reisde Andersen via Haarlem naar Leiden, waar hij Geel en de directeur van het „Museum voor Natuurlijke Historie”, H. Schlegel ontmoette, met wiens echtgenote hij te Kopenhagen ten huize van Ohlenschläger reeds had kennis gemaakt. Uit Leiden kwam hij dan Woensdag de 16de juni in Den Haag aan.

Het belangrijkste evenement van Andersen's bezoek aan Nederland is het feest geweest, dat Van der Vliet voor hem organiseerde op Zondag de 20ste.

Van dit feest vertelt hij uitvoerig in „Mit Livs Eventyr”.

Op grond van hetgeen hij zelf vertelt, en met be-

Illustratie van Pedersens uit Andersen's sprookje: „Duimelijntje”, dat evenals zijn andere sprookjes in vele talen werd overgezet.

Illustratie van Pedersens uit het niet minder bekende: „Zandmannetje.”

Illustratie uit: „De herderin en de Schoorsteenveger”.

Illustratie uit het sprookje: „De geschiedenis van een Moeder”.

Illustratie uit: „Stopnaald”, een van de beroemdste sprookjes van Andersen

hulp van verslagen in het „Dagblad van 's-Gravenhage”, in „Het Algemeen Handelsblad” en van het referaat in „De Tijd” zijn wij in staat het gebeuren op die gedenkwaardige avond te reconstrueren.

Van der Vliet verraste Andersen, die deze avond een operavoorstelling wilde bijwonen, met de mededeling, dat enige vrienden hem in „Hotel de l'Europe” in de Lange Houtstraat een maaltijd en een feestavond wilden aanbieden.

Een aanzienlijk gezelschap wachtte hem daar: met de organisator van het feest waren daar aanwezig: Kneppelhout; van de leden van „Oefening kweekt kennis”: Van den Bergh, Calisch en Van Dam van Isselt; van die van Pulchri Studio: Rochussen, die, als medewerker aan „De Tijd”, Andersen's „Prentenboek zonder Prenten” had geïllustreerd, Bosboom en Bles, de toneelspeler Peters, die toen in Den Haag resideerde, de musicus Verhulst, destijds directeur van de „Koninklijke Hofkapel”, die Andersen reeds eerder in Rome ontmoet had, en zeer vele anderen.

Uit Den Haag vertrok Andersen via Rotterdam per „Batavier” naar Engeland. In Engeland werd hij in de voornaamste kringen opgenomen en daar heeft hij vriendschap gesloten met Charles Dickens.

In een brief van 30 Augustus 1847 nodigde Dickens hem in zijn zomerhuis Broadstairs. In Januari 1847 bracht het Engelse blad „Punch” Andersen een huldiging van Engelse kinderen.

In Denemarken werd Andersen reeds spoedig op verscheidene landgoederen ontvangen en als hij niet in het buitenland was, bracht hij een groot deel van zijn tijd bij aanzienlijke families door.

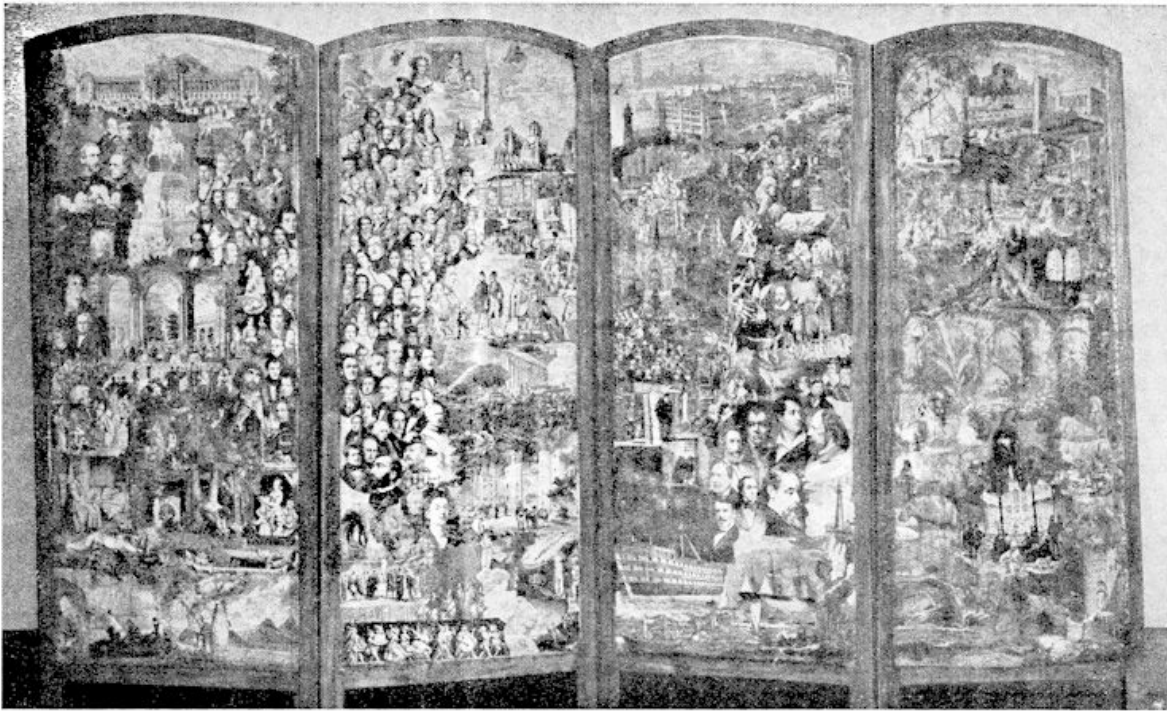
Vlak bij de ingang van het nieuwe museum-gedeelte bevinden zich de meubelen, welke Andersen van 1846 tot 1865 als kostganger bij juffrouw Anholm in Kopenhagen gebruikte. Op het buffet, dat hij als schrijftafel gebruikte, staat een borstbeeld, dat de Engelse beeldhouwer Joseph Durham in 1847 van Andersen heeft vervaardigd. Daarnaast moet een borstbeeld van Jenny Lind, eveneens door de Londense beeldhouder gemaakt, gestaan hebben. Dit is evenwel nooit terug gevonden. Aan de wanden hangen verschillende schilderijen welke hem door Zweedse en Noorse schilders geschonken zijn. Aan de muur bij de straat hangen twee rekken met originele foto's van Andersen, die met Andersen's sofa en stoelen op de wereldtentoonstelling in Chicago, in 1893, in een Andersenkamer tentoongesteld stonden.

Naast de uitgang van het oude gedeelte van het museum bevinden zich de herinneringen aan de tijd tussen 1848—1867. Het was voor Andersen heel pijnlijk dat er van 1848 tot 1850 oorlog uitbrak tussen Denemarken en Duitsland.

Natuurlijk koos hij de zijde van zijn vaderland en hij heeft verscheidene „Vaderlandse Verzen en Lieder” geschreven. Toen de troepen zegevierend terug kwamen en een graaf op zijn landgoed Glorup op Funen de soldaten uitnodigde, schreef Andersen als gast van de graaf de feestprogramma's en bedacht hij de versieringen.

In 1855 verscheen Andersen's autobiografie „Sprookjes uit mijn leven” waarvan het manuscript in zijn museum te zien is.

Andersen ondernam nog steeds reizen naar het buitenland. In 1861 was hij voor de vierde maal in

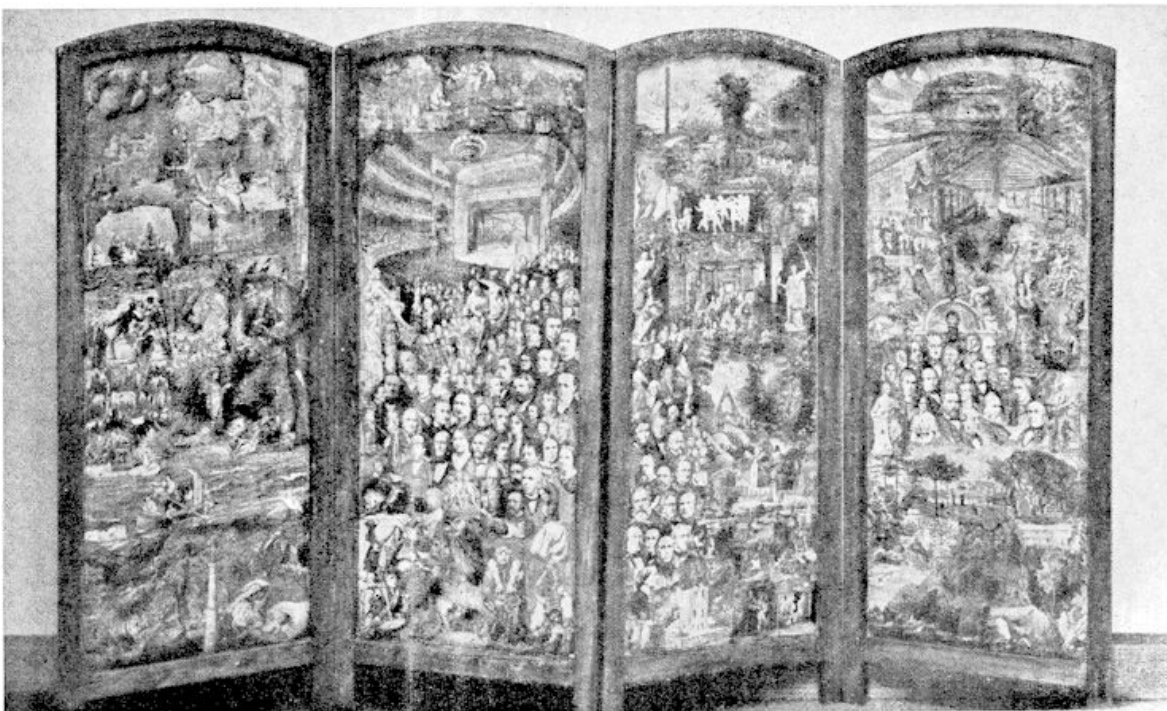
Boven en onder: Twee kamerschermen welke door Andersen zijn volgeplakt met afbeeldingen van beroemde personen uit zijn dagen

Rome en sloot hij vriendschap met de Noorse dichter Björnson.

In 1862 reisde hij naar Spanje en Noord-Afrika, op de terugweg reisde hij over Portugal. Tijdens die reis heeft hij in kleine eenvoudige schriften over al zijn uitgaven nauwkeurige notities gemaakt.

In een glazen kast liggen verschillende kleinigheden, die aan Andersen hebben toebehoord. Rechts van deze kast hangen portretten van zijn trouwe vrienden Edvard Collin en zijn vrouw.

Op 6 September 1869 werd hij, ter gelegenheid van de 50e verjaardag van zijn komst in Kopen-

Neerbosch' meisjeszangkoor 1947

De Weesinrichting „Neerbosch”

VROEGER en NU

door Ds. H. KLUIN, *Predikant-Directeur*

De Weesinrichting is gesticht door Johannes van 't Lindenhout, een zoon van een landbouwer-aannemer uit Beuningen, geboren 1836. Hij groeide op in een tijd van dorre, uitwendige kerkelijkheid. Maar later kwam hij onder de invloed van het z.g. Reveil, de godsdienstige opwekking, die in andere landen — en ook in ons land, plaatsgreep. Mannen als *Da Costa*

en *Groen van Prinsterer* stonden daarin vooraan. Ook *Ds. Heldring*, de stichter van de *Zet-tense* inrichtingen. Met hem raakte van 't Lindenhout bekend en hij heeft menige wandeling door de Betuwe met *Ds. Heldring* gemaakt, waarbij levendige gesprekken gevoerd werden over de geestelijke toestand van ons volk. Van *Heldring* heeft van 't Lindenhout waar-